

INAZO NITOBÉ

BUSHIDO

CODUL SAMURAILOR

TRADUCERE DIN LIMBA ENGLEZĂ:
CONSTANT GEORGESCU

EDITURA HERALD
București

BUSHIDO

CODUL SAMURAILOR

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	7
<i>BUSHIDO</i> CA SISTEM MORAL	11
IZVOARELE <i>BUSHIDO</i> -ULUI	19
DESPRE SENTIMENTUL CORECTITUDINII SAU AL DATORIEI	29
DESPRE CURAJ, DĂRZENIE ȘI RĂBDARE	35
BUNĂVOINȚA, SIMȚĂMÂNTUL CARE APARE ÎN NECAZ	43
POLITEȚEA	55
AUTENTICITATEA ȘI SINCERITATEA	65
ONOAREA	73
DEVOTAMENTUL	81
EDUCAȚIA ȘI PREGĂTIREA SAMURAIULUI	91
STĂPÂNIREA DE SINE	99
OBICEIUL SINUCIDERII ȘI AL RĂZBUNĂRII	107
SABIA, SUFLETUL SAMURAIULUI	125
EDUCAȚIA ȘI SITUAȚIA SOCIALĂ A FEMEII	131
INFLUENȚA <i>BUSHIDO</i> -ULUI	147
<i>BUSHIDO</i> TRĂIEȘTE ÎNCĂ?	155
VIITORUL <i>BUSHIDO</i> -ULUI	167

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrarea de față reprezintă o încercare de a dezvălui una dintre minunatele fețe ale sufletului japonez. Nu știm de unde a venit acest popor în țara Wa¹. Să fi venit din insulele sudului, ca o ramură a rasei malaeze, sau din continentul asiatic, ca un membru al mării familii mongole? Antropologia și lingvistica n-au dat până în prezent un răspuns decisiv.

Cert este că strămoșii lui s-au înstăpânit peste cele peste patru mii de insule, din timpuri preistorice; și-au durat cu „dârzenia de bronz” a caracterului lor o lume în care și-au plantat cireșii, templul și căminul pe un pământ bântuit de taifunuri, zguduit de cutremure, învăpăiat de vulcani și au dat lumii, prin urmașii lor, o civilizație ce ne stârnește admirația.

Din rândul acestor fii ai Soarelui s-au ivit samuraii. Samuraii reprezintă o clasă sau o castă de războinici întemeiată pe la sfârșitul secolului al XII-lea, în plin feudalism medieval, în perioada de început a shogunatului Kamakura. Selecția samurailor se

¹ Denumirea dată arhipelagului nipon de vechii istorici coreeni și chinezi.

facea pe criterii severe, în conformitate cu calitățile fizice și sufletești de luptător.

Bushido, codul principiilor morale ale acestor cavaleri, explicita în concepte aceste „table ale legii” care preexistau în inimile lor. Sursele acestui cod sunt profund religioase: șintoismul și budismul Zen.

Disciplinele fizice: scrima (*ken-jiu-tsu*), tragera cu arcul (*kiu-jiu-tsu*), judo, jiu-jitsu, mânuirea evantaiului de fier de război (*tes-sen*), aruncarea sulitei (*nagotana*) au fost transformate de maeștrii de luptă, adepți ai budismului Zen, în discipline ale spiritului, menite să dezvolte în discipol voința, puterea de concentrare și stăpânirea de sine. Sabia, sufletul samuraiului, era un obiect spiritual.

Războinicii care dovedeau însușiri superioare erau inițiați în tehnicile ezoterice ale acestor discipline, tehnicile de luptă devenind totodată mijloace de de-săvârșire interioară și căi ce duc la iluminare (*satori*).

Samuraiul ducea o viață simplă și sobră, ascetică și care semăna mult cu cea a călugărilor; unii luptători chiar îmbrăcau rasa de călugăr peste armură și își rădeau capul.

Învățăturile religioase și preceptele înțelepților chinezi le-au înălțat sufletul, în care împăcarea cu soarta, detașarea de cele lumești, seninătatea în fața morții, dragostea de glie, pietatea filială, devotamentul pentru *Daimyo* sau Shogun se învederează ca sublimul rod. Rațiunea de a fi a samuraiului era aceea de a suferi pentru binele altuia, iar crezul lui se

traducea, în ultimă analiză, în supremul gest: acela de a muri pentru altul, a fi credincios celui pe care îl slujește până la moarte și, mai mult, a-l „urma în moarte” (*junshi*).

Nu putem să nu simțim în aceasta măreția „sufletului japonez” (Yamato Damashi), suflet pe care îl pot exprima atât de fericit gingașa floare de cireș și teribila sabie de samurai.

*

Inazo Nitobé a fost profesor la Universitatea din Tokyo și delegat al Japoniei la Liga Națiunilor. Cartea sa, *Bushido – The soul of Japan*, publicată pentru prima oară la New York, în anul 1899, a cunoscut zeci de ediții în numeroase limbi europene și asiatice.

Antoniou Șerban

BUSHIDO CA SISTEM MORAL

Cavalerismul este o floare nu mai puțin autohtonă pământului Japoniei decât este floarea de cireș¹, emblema sa; nu se poate spune nici că este un exemplar uscat dintr-o virtute antică, păstrată în ierbarul istoriei noastre.

El este încă o putere vie și înălțătoare și, deși nu se concretizează într-o anumită formă, influențează totuși atmosfera spirituală, amintindu-ne mereu că suntem încă sub farmecul său covârșitor.

Condițiile sociale care au întreținut și au consolidat spiritul de cavalerism au dispărut de mult, dar, întocmai precum acele astre îndepărtate, care au fost cândva și nu mai sunt, continuând să-și împrăstie razele asupra noastră, steaua cavalerismului, moștenită din feudalism, încă ne luminează calea spirituală, supraviețuind instituției care i-a dat naștere.

¹ Floarea de cireș constituie emblema imperiului japonez, iar crizantema este emblema familiei imperiale. (N. tr.)

Este o plăcere pentru mine să tratez acest subiect în limba lui Burke¹, cel care a publicat duioasa sa elegie asupra părăsitului mormânt al prototipului său european. Pe de altă parte Müller, un erudit elev al său, dovedește o completă lipsă de cunoaștere a Orientului Îndepărtat când afirmă, fără înconjur, că instituția cavalerismului nu a existat nici la popoarele antice și nici la popoarele moderne orientale.

O astfel de eroare este totuși pe deplin scuzabilă, întrucât a treia ediție a operei lui Müller a apărut în același an în care comandorul Perry² a bătut la porțile Japoniei.

Cu mai bine de zece ani mai târziu, pe când feudalismul nostru era în agonie, Carl Marx a scris *Capitalul*, atrăgând atenția cititorilor săi asupra folosului exclusiv ce s-ar obține prin studierea instituțiilor feudale care supraviețuiesc numai în Japonia. La rândul meu, i-aș invita pe istoricul occidental și pe cercetătorul eticii să studieze cavalerismul din Japonia zilelor noastre.

Nu voi căuta, în această lucrare, să fac o comparație între feudalismul și cavalerismul european și cel japonez, după cum ar fi tentat să facă orice istoric, căci scopul acestui studiu nu este altul decât de a arăta:

¹ Scriitor și istoric englez, celebru heraldist, care a trăit la începutul secolului al XIX-lea. (N. tr.)

² Comandantul flotei care a bombardat în anul 1853 porturile Japoniei, pentru a obliga guvernul japonez să încheie un tratat comercial cu Statele Unite ale Americii. (N. tr.)

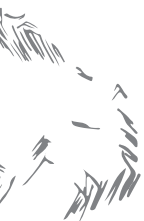
-
1. originea și izvoarele cavalerismului în Japonia;
 2. caracterul și învățăturile sale;
 3. influența sa asupra poporului;
 4. continuitatea și permanența înrâuririi sale.

Dintre acestea, primul punct va fi doar scurt și superficial, altfel ar trebui să-mi duc cititorii pe cărările ocolite ale istoriei noastre naționale; pe al doilea îl vom discuta mai pe larg, fiind cel mai probabil de interes pentru cei care studiază etica internațională și etologia comparată în modurile noastre de gândire și acțiune; restul urmează să fie tratate drept corolare.

Cuvântul din limba japoneză pe care eu l-am tradus în mod impropriu cu „cavalerism” este mai cuprinzător decât traducerea de mai sus, deoarece *Bu-shi-do* înseamnă în traducere literală „militar” – „cavalerism” – „reguli”, adică normele pe care nobilii luptători erau obligați să le respecte atât în viața lor de zi cu zi, cât și în profesia lor; într-un cuvânt „preceptele sau codul clasei luptătorilor”.

Lămurind astfel înțelesul literal al cuvântului japonez *Bushido*, să-mi fie îngăduit de aici înainte să întrebuițez cuvântul în original. Folosirea sa se impune, deoarece o noțiune atât de circumscrisă și unică, dând naștere la o mentalitate și la aspecte atât de specifice trebuie să-și poarte însemnul singularității pe față. Apoi unele cuvinte au un timbru natural atât de cuprinzător și caracteristic limbii respective, încât chiar și cel mai bun traducător poate fi în pericol să-i schimbe înțelesul.

IZVOARELE BUSHIDO-ULUI

Primul izvor al *Bushido*-ului este budismul. Religia budistă recomandă un sentiment de încredere senină în destin, o supunere liniștită în fața a ceea ce este inevitabil, o hotărâre stoică în fața pericolului sau a nenorocirii, un dispreț față de viață și o atitudine prietenoasă față de moarte.

Un renumit maestru de arme japonez i-a spus elevului său, când acesta a devenit stăpân desăvârșit pe arta sa: „În afară de învățămintele mele trebuie să te hrănești cu preceptele Zen”.

Zen este echivalentul japonez al lui *Dhyāna*, care „reprezintă strădania omenească de a atinge prin meditație sfere de gândire ce depășesc expresiile verbale”¹. Metoda pentru atingerea acestui scop este contemplația, iar intenția sa, atât cât o pot eu pricepe, este ca omul să se convingă că există un principiu pe care se sprijină toate fenomenele și, dacă este cu putință, să priceapă Absolutul însuși și să se pună în armonie cu acest Absolut. Această învățătură

¹ Lafcadio Hearn, *Exotics and retrospectives*.

constituie mai mult decât dogma unei secte și, prin urmare, cine reușește să priceapă Absolutul se ridică deasupra lucrurilor mundane și se trezește „în fața unui nou cer și a unui nou pământ”.

Ceea ce budismul a omis să ofere, șintoismul¹ a recomandat cu prisosință. Astfel, devotamentul către suveran și dinastie, cultul amintirii strămoșilor, respectul filial, care nu au fost propovăduite de nicio altă religie, au fost sădite în sufletul japonezilor de către religia șintoistă, aducând o anumită pasivitate caracterului altfel dârz al samurailor.

În teologia șintoistă nu există dogma „păcatului originar”. Dimpotrivă, aceasta propovăduiește bunătatea înăscută a omului și puritatea divină a sufletului omenesc, pe care îl adoră ca pe sanctuarul din care se înalță profeții divini.

Oricine a putut observa că templele șintoiste sunt lipsite de obiecte de adorație și că numai o oglindă foarte simplă atârna în sanctuar.

Prezența acestei oglinzi este ușor de explicat: ea simbolizează sufletul omenesc care, atunci când este perfect liniștit și curat, reflectă adevărata imagine a Dumnezeuirii. Dacă cineva se închină într-un templu șintoist, vede imaginea sa proprie reflectată pe suprafața lucitoare a acestei oglinzi, și actul închinării este echivalent vechii prescripții: „Cunoaște-te pe tine însuși”.

¹ Religia tradițională a japonezilor. „Shin-to” înseamnă „calea zeilor”. Șintoismul și budismul (introdus în Japonia în sec. al VI-lea) reprezintă principalele religii japoneze. (N. tr.)

DESPRE CURAJ, DĂRZENIE ȘI RĂBDARE

Curajul nu era considerat ca virtute decât în cazul când era întrebuințat pentru apărarea dreptății. În *Analectele* sale Confucius definește curajul, arătând ceea ce este contrariul acestei virtuți, după cum are adesea obiceiul.

„A-ți da seama de ceea ce este drept, spune el, și a nu înfăptui aceasta dovedește lipsă de curaj”. Punând această maximă într-o formă pozitivă, ea va suna astfel: „Curajul constă în a înfăptui ceea ce este drept”. A se expune la tot felul de riscuri, a se pune în primejdie, a se arunca în ghearele morții, asemenea fapte trec adesea drept acte de Curaj. În cariera armelor o astfel de purtare îndrăznească formează ceea ce Shakespeare numește „o bravură inutilă”. Această bravură este în mod greșit admirată. În preceptele cavalerismului însă moartea pentru o cauză ce nu merită acest sacrificiu era considerată ca „o moarte de câine”. „A se arunca în focul luptei și a-și sacrifica viața, spune un prinț din Mito, este destul de ușor, și orice țăran poate face asta”.

„Însă, continuă el, adevăratul curaj constă în a trăi când este drept să trăiești și a muri numai când este drept să mori”, deși prințul nu auzise niciodată de Platon, care definește curajul drept „putința de a deosebi lucrurile de care un om ar trebui să se teamă de cele de care n-ar trebui să o facă”.

Distincția făcută de europeni între curajul fizic și cel moral a fost admisă de mult de către noi. Care tânăr samurai n-a auzit despre „Curajul Remarcabil” și despre „Curajul unui ticălos”?

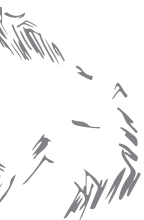
Curajul, tăria morală, îndrăzneala – fiind calități ale sufletului, care sunt asimilate cu ușurință de mințile fragede și care pot fi formate prin exercițiu și pilde – au fost cele mai populare virtuți, propovăduite de timpuriu în rândurile celor tineri.

Poveștile faptelor militare erau istorisite copiilor, înainte ca ei să fi părăsit pieptul mamelor lor. Dacă un copil japonez plângea din cauza vreunei dureri, mama sa îl certa în modul următor: „Ce rușine să plângi pentru o mică durere! Ce o să faci atunci când va trebui să ți se taie mâna din pricina vreunei răni primite în război? Ce vei face când vei fi nevoit să-ți faci *hara-kiri*?¹

Cunoaștem cu toții întâmplarea vrednică de milă a micului fiu de prinț din Sendai, care, înfometat fiind, îi spune pajului său: „Privește aceste mici vrăbii ce stau în cuib și-și deschid ciocurile galbene, pentru ca mama lor să le dea viermi de mâncare. Ce fericiți sunt acești pui. Însă, pentru un samurai, când stomacul său este gol, este o rușine să se simtă înfometat”.

¹ Spintecarea abdomenului. Vezi detalii în capitolul XII. (N. tr.)

POLITEȚEA

Curtoazia și eleganța manierelor este o caracteristică proprie poporului japonez, fiind observată de orice vizitator străin. Politețea este o calitate stearpă, atunci când se manifestă numai din teama de a nu jigni bunul-gust, în loc să fie o manifestare exterioară a unei atenții binevoitoare față de emoțiile celorlalți. De asemenea, politețea implică și respectul datorat poziției sociale, care în Japonia nu provine din deosebiri de avere, ci constituie și azi o distincție bazată pe meritul personal.

În forma sa cea mai înaltă politețea se apropie de iubire. Am putea spune cu evlavie că politețea „suferă mult și este bună; nu invidiază, nu se laudă; nu se comportă necuviincios, nu se preocupă de ea însăși, nu se supără ușor, nu ține seama de rău”. Nu este deci surprinzător că profesorul Dean, vorbind despre cele șase elemente ale umanității, acordă politeții o situație privilegiată, fiind considerată fructul cel mai copt al relațiilor sociale.

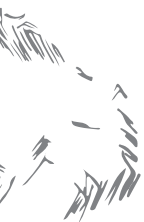
În ceea ce mă privește, este departe de mine gândul de a o așeza în fruntea virtuților omenești. Dacă analizez acest sentiment, o fac deoarece politețea este în strânsă legătură cu alte virtuți de un ordin mai înalt; la urma urmei, care virtute apare de una singură? Pentru că, de fapt, această virtute a fost considerată ca apanajul profesiei armelor, și ca atare stimată într-un grad mai înalt decât se cuvine, au apărut și contrafacerea sale. Confucius însuși a propovăduit, în repetate rânduri, că aparențele contribuie la comportamentul corect în aceeași măsură în care o fac sunetele în alcătuirea muzicii.

Buna creștere fiind considerată ca un sine qua non a relațiilor sociale, un întreg sistem de etichetă a intrat în moravuri, având drept scop de a-i pune la curent pe tineri cu manierele sociale. În ce mod cineva trebuie să se încline când îi întâlnește pe alții, cum trebuie să umble și să stea au fost învățate de japonezi cu cea mai mare îngrijire și detalii. Modul de a mânca la masă a ajuns o știință. Servitul și băutul ceaiului au fost ridicate la rangul de „ceremonie”. Un om bine-crescut trebuie să fie abil în toate acestea. De aceea Veblen, în interesanta sa lucrare *Doctrina claselor bogate*¹, cu drept cuvânt a definit eticheta „un produs și un exponent a vieții claselor bogate”.

Mi-a fost dat să aud adeseori reflecții ciudate făcute de europeni asupra politeții japonezilor. Această politețe a fost criticată ca fiind prea studiată,

¹ *Theory of the Leisure Class.*

că absoarbe într-o prea largă măsură gândirea și că de aceea este o nebunie ca cineva să se supună acestor reguli tiranice. Sunt de acord că se găsesc multe absurdități în eticheta prea ceremonioasă a japonezilor. Însă, dacă în eticheta japoneză se găsesc exagerări mai numeroase decât la europeni, aceasta este o problemă pe care nu pot să o dezleg. Într-adevăr, după mine, eticheta nu constituie numai un capriciu al vanității omenești, ci dimpotrivă, eu o consider ca pe o forțare a omului de a înfăptui frumosul. De aceea nu pot decreta ceremonialul japonez ca pe ceva banal, pentru că acest ceremonial studiat este rodul unei lungi observări pentru a găsi mijlocul cel mai potrivit în vederea unui scop anumit.

Într-adevăr, dacă omul are intenția să facă ceva, există desigur o cale potrivită pentru aceasta. Cea mai înaltă cale este aceea care este și cea mai grațioasă în același timp. Domnul Spencer a definit grația drept „metoda cea mai chibzuită de a se mișca a omului”.

Să luăm de exemplu ceremonialul ceaiului la japonezi: acest ceremonial constă în metoda cea mai desăvârșită de a mișca ceașca, lingurița, șervetul etc. Pentru un străin ceremonialul pare exagerat și ridicol. Dar, după o scurtă analiză, străinul își dă seama că regulile prescrise constituie calea cea mai practică de a economisi timp și muncă, într-un cuvânt cea mai desăvârșită folosire a forței, deci, după definiția lui Spencer, cea mai grațioasă.